

Tomáš Cajthaml, Jan Frouz, Bedřich Moldan (ed.): Environmentální výzkum a hrozby 21. století. Ohmatávání environmentálního slona

Zatím poslední publikace v rámci edice environmentálních textů nakladatelství Karolinum je patrně tematicky i metodologicky „nejrozkočenější“ ze všech dosavadních titulů. Vychází z výsledků široce mezioborových projektů Univerzity Karlovy PRVOUK – Programy rozvoje vědních oblastí UK (2012–16) a obdobného navazujícího projektu PROGRES (2016–21). Na projektech se podílelo 7 fakult a součástí univerzity.

Právě toto široké pojetí je současně problémem i přidanou hodnotou publikace – od prvního letného přečtení jsem se trápil tím, jak vůbec svou reakci pojmut. Jednotlivé kapitoly jsou natolik různorodé, že by se vlastně mohla, a možná měla, komentovat každá z nich, a hledání „společného“ jazyka pro tento komentář není jednoduché. Jak naskládat do jedné optiky pohledy třeba na environmentální dopady očkovaní, globální hrozby klimatické změny, problém odcizování dětí přírodě, problémy vztahu intenzivního zemědělství a ekosystémů, drogové závislosti, mikroplasty, dopady chataření a chalupaření na českou krajinu či rozbor současné právní úpravy životního prostředí v České republice?

Jeden spojující prvek bezpochyby vidět je: z nejrůznějších pohledů se příspěvky dotýkají environmentálních otázek, tedy problémů životního prostředí a jejich dopadů na člověka ať už jako jednotlivce, nebo jako společnosti. Příspěvky také naznačují možné či dostupné cesty, jak s problémy nakládat, případně kudy cesta nejspíš nevede. Zdá se, že oba projekty zkrátka „daly dohromady“ vše, co aktuálně pracoviště Univerzity Karlovy mohla nabídnout, bez toho, aby v tom byl nějaký společný prvek nebo linka, natož pak apriorní společný záměr a propojení. A tak je nakonec asi třeba se na publikaci dívat. Životní prostředí tvoří jednu z nejdynamičtějším studovaných entit a také věc extrémně různorodou, umožňující nespočet přístupů na velmi různých hierarchických úrovních. Publikované výsledky jsou tak vedle sebe stojícími „průhledy“ do aktuálního stavu životního prostředí včetně vztahů k lidské populaci, a to jak z pohledu podílu člověka na jeho ovlivňování, tak dopadů změněného prostředí na člověka. Každým kukátkem vidíme trochu něco jiného, podobně jako ve známé alegorii vnímání slona tu podle choboty, tu podle nohy a tamhle zase podle ocasu. Chvilí to trvá, než člověk tento postup poznávání reality vstřebá, ale časem se dostaví velmi zajímavý efekt. Když si jednotlivé „průhledy“ do reality environmentálních problémů poskládáme postupně k sobě, začne se vynořovat poměrně plastický obraz, uvědomění širší a provázanosti problémů a komplikovanosti jejich řešení právě pro tuto komplexitu.

Abych zůstal u oné alegorie, každé kukátko zvláště svým způsobem skutečný obraz zjednodušuje či ohraničuje, ale dohromady vidíme kontury docela reálné. Tento neobvyklý postup je tedy vlastně hodně užitečný – dovíme se nejen o aktuálních problémech životního prostředí, ale současně vnímáme šíři problémů a potřebu velmi různých přístupů jak k jejich studiu, tak hlavně při hledání nevhodnějšího řešení. Trochu z toho na člověka padá skepse, jak se to všude komplikuje a sype, ale na druhou stranu bez poctivé a neohýbané diagnózy bývá jakákoli snaha o zlepšení stavu o hodně složitější.

Abych tedy stručně nastínil, co všechno čtenář v této publikaci najde. První tři kapi-

toly se týkají především různých aspektů lidského zdraví. Jednak je to otázka biomonitoringu člověka, zejména z hlediska jeho expozice environmentálním polutantům, jednak tak trochu opačný pohled, tedy posouzení environmentálních dopadů řešení zdravotních krizí očkovaním. Trio doplňuje analýza závislostního chování u studentů vysokých škol. K problémům z pohledu člověka patří také výzkum fenoménu strachu z přírody a celkově odcizování přírodě, o němž se dočteme v 7. kapitole. Zajímavý je i pohled na proměny české krajiny v důsledku rozvoje vilových a chatových kolonií (kapitola 11).

Další skupina kapitol pojednává o aktuálních, většinou palčivých problémech, jako jsou mikroplasty, globální hrozby klimatické změny včetně hlavních scénářů jejího vývoje, otázka znečištění pozadí pro referenční hodnoty čistoty ovzduší, globálnější otázka přesunů environmentálních zátěží díky mezinárodnímu obchodu a konečně velmi široký problém vztahu životního prostředí a produkce potravin. Poslední ze jmenovaných témat upozorňuje na nelehké rozhraní intenzivního zemědělství a celé řady negativních environmentálních dopadů, které nejde řešit „zrušením“ jejich příčiny (pěstování potravin a krmiv), ale jedině hledáním lepších, environmentálně příznivějších postupů. Jak se ale ukazuje, ani desetiletí zemědělského výzkumu zatím nemá dostatek vstupů pro jednoduchou odpověď.

Tyto dvě skupiny problémů doplňuje pojednání o indikátorech udržitelného rozvoje, ne však primárně z hlediska jejich využití pro popis stavu, ale spíše jejich potenciálu pro vzdělávání populace a obecně pro širší komunikaci. Závěrečná kapitola je věnována analýze současného stavu environmentálního práva v ČR, opět s několika netradičními aspekty – třeba z pohledu na aktuální vývoj právního prostředí jako jedné z potenciálních příčin problémů v životním prostředí na příkladu vývoje stavebního práva.

Uhrnem, pro ty, kteří publikaci zalustují a budou váhat, doporučuji překonat úvodní pocit přílišné různorodosti a přečíst vše, co přináší. Její hodnota je nejen v bezprostřední aktuálnosti, ale i právě v dobré ilustraci širší, provázanosti a komplexnosti problémů environmentální vědy. Ať už je čtenář odborníkem v kterékoli ze zastoupených disciplín, či dokonce jen zvědavým nebo poučeným laikem, po přečtení bude mít pohled na environmentálního „slona“ úplnější. To může pomoci zejména těm, kteří odpovídají za řešení problémů v oblasti státní správy a tvorby oborových politik neboli „policy-making“. Tam je totiž příliš úzce zaměřený pohled bez braní ohledů na řadu dalších aspektů nejčastější a asi také neškodlivější.

**Nakladatelství Karolinum,
Praha 2022, 256 str.
Doporučená cena 320 Kč**

1 Při pohledu do klenby korun vysokokmenných bučin člověku naskakuje myšlenka na vzornost gotických katedrál... Buk lesní (*Fagus sylvatica*).
Foto L. Miko